

Bydlin, okopy strzeleckie na Górze Święty Krzyż, 1914 r.

1. Kategoria

Militaria, okopy

2. Położenie administracyjne

gm. Klucze, pow. olkuski, woj. małopolskie

3. Współrzędne

50.38817 19.64372

4. Kod w dokumentacji

Bydlin-02-162

5. Data weryfikacji terenowej

26 kwietnia 2016 r.

6. Opis

Linia okopów strzeleckich z pierwszej wojny światowej przecina wschodnie stoki zalesionego wzgórza z ruinami zamku, około 1 km na północ od Bydlina. Na początku listopada 1914 roku na wzgórzu i w jego okolicach okopali się żołnierze polscy z 4 i 6 batalionu 1 Pułku Piechoty Legionów. Polskie oddziały wchodziły w skład austro-węgierskiej 1 Armii generała Victora Dankla, której zadaniem w rozpoczynającej się właśnie bitwie jurajskiej było zatrzymanie trwającego od dłuższego czasu natarcia rosyjskiego.

Jak relacjonował świadek tych wydarzeń, *Pozycja przeznaczona (dla oddziałów polskich – przyp. red.) przebiegała wzdłuż wzgórza Święty Krzyż (z ruinami), aż do lasu, w którym nocowaliśmy. Że Świętego Krzyża, który dominował, mieliśmy doskonały przegląd okolicy. Przed nami rozciągała się duża błotnista kotlina, przerżnięta Przemszą. Pośrodku niej stał młyn. Bliżej pozycji – cmentarz z kaplicą. (...) Na tej linii rozkazano dać odpór Moskalom. Należało więc dobrze wybudować okopy. W pracy nad pogłębianiem rowów strzeleckich, nad maskowaniem przedsięni okopów, nad patrołowaniem okolicy - pędziliśmy dni**.

Pomiędzy 16 a 18 listopada umocnienia na Świętym Krzyżu stanowiły dla legionistów oparcie w walce z nacierającymi od strony Domanewic Rosjanami. Kulminacyjnym momentem tych wydarzeń były zmagania o Załęże (18 listopada). Starcie, w którym wzięły udział obydwie bataliony legionowej piechoty (dowódca kpt. Mieczysław Ryś-Trojanowski) wspierane przez dwie baterie artylerii (kpt. Ottokar Brzoza-Brzezina) przeszło do historii jako bitwa pod Krzywopłotami. Załęże najpierw opanowano, a potem stracono. Z 440 żołnierzy polskich zginęło tego dnia 46, a rany odniosło 131. Wśród poległych znalazł się między innymi porucznik Stanisław Paderewski, bratanek słynnego kompozytora, pianisty i polityka, Ignacego. Po zakończeniu walk poległych pochowano na cmentarzu w Bydlinie, u stóp Świętego Krzyża. 21 listopada dowództwo austriackie podjęło decyzję o wycofaniu wyczerpanych oddziałów polskich z rejonu Krzywopłotów.

Olgerd Dziechciarz przytacza jedną z ocen historycznych, według której starcie pod Krzywopłotami było obok Łowczówka najbardziej krwawą bitwą stoczoną przez legionistów w 1914 roku. Sam Józef Piłsudski miał powiedzieć, że były to *Krzywopłockie Termopile***. Zdaniem Krzysztofa i Piotra Ormanów *Przebieg i rezultaty ataku na Załęże nie wyróżniają się na tle ogólnych zmagania podejmowanych przez wojska austro-węgierskie tego dnia na Jurze. Z uwagi jednak na formację, do której należeli walczący,*

epizod ten finalnie urósł do rangi symbolu, podczas gdy inne działania odeszły w zapomnienie***.

Wzgórze Święty Krzyż, w 1914 roku całkowicie odsłonięte, obecnie porośnięte jest lasem. Linia okopów zachowała się w dobrym stanie, choć jej zwiedzanie utrudniają w sezonie wegetacyjnym gęste zarośla. Na pobliskim cmentarzu stoi poświęcony legionistom pomnik.

7. Źródła i materiały

*Z *bojów brygady Piłsudskiego*, Kraków 1915, s. 46. Wersja online na stronie Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej, <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/docmetadata?id=245572&from=publication>, dost. 10.08.2016.

**Olgerd Dziechciarz Olgerd, *Przewodnik po ziemi olkuskiej. Tom II, cz. 1, Gminy Klucze i Pilica*, Agencja PRomocji OK, Olkusz 2000, s. 73. Szczegółowy opis bitwy – patrz: Janusz Działowicz, *Bitwa Legionów Polskich pod Krzywopłotami*, cz.1-2, w: *Klucz do wspomnień, pismo społeczno-kulturalne Koła Literackiego Strofy działającego przy Gminnej Bibliotece Publicznej w Kluczach*, 2014, nr 12 i nr 13, wersja online: <http://biblioteka-klucze.pl/klucz-do-wspomnien/>, dost. 10.08.2016.

***Krzysztof Orman, Piotr Orman, *Wielka Wojna na Jurze. Działania i cmentarze wojenne z roku 1914 na Wyżynie Krakowsko-Wieluńskiej i terenach przyległych*, Wyd. Libron, Kraków 2015, s. 280.

Okopy na Świętym Krzyżu na Numerycznym Modelu Terenu, *Geoportal*, <http://mapy.geoportal.gov.pl/imap/locale=pl&gui=new&sessionID=2761123>, kompozycja mapowa utworzona 10.08.2016.

8. Varia

9. Dodatkowe fotografie obiektu

